

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Мартиненко В.О.

Вступ та постановка проблеми. Готельно-ресторанний бізнес є невід’ємною складовою розвитку економіки кожної країни, оскільки його стан впливає на розвиток туристичної сфери країни взагалі, а також на створення туристичних послуг та інші ключові сфери економіки – транспорт, будівництво, зв’язок, торгівлю та ін.

В останні роки в Україні сфера готельно-ресторанного бізнесу характеризувалася динамічним розвитком і за допомогою сервісної діяльності сприяла формуванню рекреаційного та культурного середовища, забезпечуючи економічний розвиток країни. Проте, 2020 рік, в результаті спалаху вірусу COVID-19, став гучним ударом для сфери готельно-ресторанного бізнесу України та світу. Обмеження пересування у межах України, закриття кордонів держав, скасування авіаційних сполучень, абсолютне ізолювання країн одна від одної вплинули і продовжують негативно впливати на туристичні подорожі, тим самим спровокувало безліч проблем у даній сфері. За прогнозами Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO) у 2020 році кількість туристів скоротилося на третину у порівнянні з показниками 2019 року. Зменшення туристичних подорожей вплинуло і на готельно-ресторанний бізнес України, який також опинився у складній ситуації, зазнавши значних збитків. Зважаючи на такий стан виникає необхідність пошуку заходів направлених на подолання бізнес-ризиків, як з боку самих підприємств (їх власників), так і з боку держави, що й визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні теоретичні та

практичні аспекти розвитку готельного та ресторанного бізнесу висвітлено у працях таких науковців та фахівців: Т. Басюк, О. Борисова, О. Бутенко, С. Галасюк, О. Головка, О. Давидова, Л. Завідна, Н. Данько, Г. Круль, М. Мальська, О. Мілашовська, С. Нездоймінов, Я. Остапенко, О. Шикіна та ін. Питанням адаптації підприємств готельно-ресторанного бізнесу під час пандемії присвячені праці фахівці з Асоціації індустрії гостинності України [1], Всеукраїнської громадської організації «Асоціація малих готелів та апартаментів України» [4], Асоціації готелів і ресторанів України [2]. Конструювання нових моделей взаємовідносин для створення результату відобразилось у працях таких науковців, як: Б. Еманн, Ф. Гросман, Дж. Паклік, М. Хайнцельман, К. Пряхіної, Д. Джайна, А. Скіби та О. Архіпова.

Однак сьогодні поширення інфекційного захворювання на COVID-19 не зупинено і карантинні умови продовжують впливати на готельно-ресторанну сферу, тому окремі питання щодо подолання негативних явищ підприємствами готельно-ресторанного бізнесу і досі залишаються невирішеними та потребують детального вивчення.

Мета статті. Проаналізувати сучасний стан готельно-ресторанного бізнесу в умовах пандемії на COVID-19 в Україні. Визначити чинники, які впливають на його розвиток, підходи щодо стабілізації функціонування в умовах карантинних обмежень та запобігання стагнації в галузі.

Виклад основних матеріалів дослідження. Важливим чинником культурного та економічного розвитку в Україні є сфера готельно-ресторанного бізнесу, яка на думку вітчизняних науковців, є перспективною сферою економіки країни, здатна приносити реальний прибуток, зумовлює зростання рівня зайнятості у відповідних регіонах, створює матеріальну базу для розвитку туризму, а також стимулює розвиток інших сфер економіки: транспорту, торгівлі, будівництва, сільського господарства, виробництва товарів народного споживання, сфери послуг та інших.

Проте, тривалий час розвиток готельного та ресторанного бізнесу в Україні з боку органів державної влади та місцевого самоврядування

розглядався як другорядний, а дії влади щодо його організаційно-економічної підтримки були безсистемними, що не сприяло розвитку даної сфери, а також перешкоджало входженню на вітчизняний ринок відомих готельних та ресторанних операторів, створенню національних готельно-ресторанних мереж, які можуть забезпечити належний рівень послуг вимогливим туристам з усього світу.

Незважаючи на це, готельно-ресторанний бізнес в Україні до 2020 року мав позитивну динаміку розвитку та став важливим чинником культурного та економічного прогресу країни.

Згідно з даними Державної служби статистики, сфера готельно-ресторанного бізнесу на 01.01.2019 р. нараховувала 25 тис. суб'єктів підприємництва, або близько 2% від загальної кількості зареєстрованих, більшість з яких була збитковою [11].

У 2019 році загальна пропозиція готелів різних категорій становила 10900 номерів, з яких 3927 трьох зіркових, 36224 чотирьох зіркових, 1518 п'яти зіркових. В середньому турист сплачував за готель в межах 50-150 євро залежно від класу готелю [3].

За останні роки стала активно розвиватися мережа міні-готелів, які пропануючи повний спектр готельних послуг стали основними конкурентами для великих підприємств готельного бізнесу. Вартість таких послуг значно нижча, що приваблює клієнтів.

Динаміка ресторанних закладів за останні роки свідчить про те, що сьогодні перше місце в розвитку належить закладам швидкого харчування. Найбільш відвідуваними сьогодні є заклади з середньою ціновою пропозицією, де чек сягає 200 грн на особу, тому за 2019 р. їхня частка становить понад 50%, у той час, як частка закладів дешевого сегмента – лише близько 30% [11].

Досить активно в останні роки розвивалися кавові та чайні клуби, заклади продажу кондитерських виробів, зростала популярність закладів заміського типу, особливо активною їх відвідуваність підвищувалась у літній

період.

У ресторанному господарстві почала розвиватися стійка тенденція появи тематичних ресторанів, заснованих на кулінарних традиціях понад 30 країн світу, в тому числі: Польщі, Грузії, Угорщини, Греції, Франції, Америки, Німеччини, Іспанії, Італії, Японії та інших.

Стійкої тенденції в закладах ресторанного господарства стали набувати послуги “cafering”, які надаються за межами ресторанів на робочих місцях (офісах, установах), місцях проведення родинних свят, ювілеїв, а також здійснювати доставку продукції за адресою [7].

Отже, можна сказати, що у сфері готельно-ресторанного бізнесу постійно відбувалися зміни, орієнтовані на споживача, що відповідало певним сучасним тенденціям та дозволяло бути конкурентоспроможними на ринку.

Сьогодні готельно-ресторанний бізнес переживає чи не найбільш кризовий період за всю історію незалежності. Розгортання у глобальному масштабі пандемії коронавірусу серйозно зачепило цей бізнес, спровокувавши їх критичний фінансовий стан. Як наслідок, готельно-ресторанний бізнес змушений шукати нові активатори й мотиватори виживання та розвитку, повернутися на стадію стартапів – пошуку і впровадження креативних рішень.

Якщо аналізувати ресторанну та готельну сферу, думаю, що в умовах загострення пандемії важливою стратегією розвитку для готельно-ресторанного бізнесу є використання інноваційних технологій не лише у виробничій діяльності, але й в управлінській та фінансовій. Кожне готельне та ресторанне підприємство обирає свою стратегію, в залежності від умов, спричинених зовнішніми факторами пандемії та показниками власної операційної діяльності. Тепер, аби розвиватись і витримувати конкуренцію, вони просто змушені стежити за актуальними трендами: діджиталізація (цифровий формат), кастомізація (адаптація продукту під аудиторію), еко та соціальна відповідальність тощо. Для зменшення можливих збитків майже всі готельні та ресторани підприємства почали здійснювали різні антикризові заходи, додаючи якусь «родзинку» в атмосферу закладу, дизайн або ж послуги.

Виконаний автором аналіз наукових джерел та вивчення практичного досвіду засвідчили, що для запобігання стагнації в готельно-ресторанному бізнесі в Україні, наприклад, працівники готелів були змушені перейти на скорочений робочий день, а частину працівників відправляти у неоплачувану відпустку; з метою зменшити витрати на утримання, здійснювали виведення з експлуатації частину номерного фонду (шляхом закриття поверхів, вимкнення ліфтів); зменшили маркетингові бюджети; віддали частину номерів у довгострокову оренду ІТ-компаніям і тим, хто працює віддалено; створили віртуальні кімнати для проведення відео конференцій; великі мережі готелів, в яких від 70 номерів, в яких системний бізнес, зачиняються на період карантину.

Сьогодні більшість готельно-ресторанних підприємств вже стали впроваджувати різні ІТ-технології, які знижують ризик потенційно небезпечного контакту між персоналом готелю чи ресторану та гостями, наприклад, «smart-номери», автоматизовані стійки рецепції, запровадження CRM-системи, використання роботів-помічників та інші.

Підприємства ресторанної сфери для збереження свого іміджу, утримання постійних клієнтів та загалом присутності у сфері ресторанного бізнесу вимушені змінювати формат роботи з клієнтами: більшість ресторанів переорієнтувалися на доставку своєї продукції по замовленню; активніше залучають інтерактивні технології та альтернативні online-сервіси в роботі з клієнтами; запроваджують RFID-технологій та інтернет-маркетингу тощо.

Проте, незважаючи на реінжиніринг основних бізнес-процесів, приблизно 20% українських ресторанів, за даними Української рестораторної асоціації, можуть закритися назавжди [10], оскільки через кризу значно ускладняється, майже унеможлиблюється, бюджетування бізнесу. Планування, переважно, спрямоване на виживання та оптимізацію готельного та ресторанного бізнесу, а не на його розвиток. Вочевидь, що активізація розвитку даного бізнесу може настати лише за нормалізації епідеміологічної та соціально-економічної ситуації.

Зважаючи на такий стан, одним із важливих механізмів подолання кризових економічних явищ, спричинених пандемією COVID-19, стало надання суб'єктам готельного та ресторанного бізнесу державної підтримки. На їх думку держава може: заборонити нарахування штрафних санкцій, пені та інших фінансових санкцій на період карантину та впродовж 12 місяців після; скасувати на період карантину ПДФО та ЄСВ, а також продовжити цю пільгу на 1 місяць після закінчення карантину; заборонити на період карантину нарахування відсотків та інших платежів за користування кредитними коштами; надати роз'яснення про особливості взаємодії з працівниками на час карантину та законні підстави відправлення людей у відпустку за власний рахунок; зобов'язати банки та фінансові установи надавати відстрочку сплати коштів; вплинути на орендодавців щодо обов'язкового скасування, зменшення та розтермінування оплати на період карантину, та продовжити пільгові умови на 1 місяць після закінчення карантину; знизити ПДВ для підприємств готельної галузі до 10%; скасувати або зменшити податок на землю; ввести мораторій на перевірки; розглянути можливість надання дозволу на встановлення барних стоек біля входу в ресторан, де люди можуть брати їжу з собою; запровадити податкові канікули для бізнесу, який бажає вийти з тіні та працювати офіційно; спростити документацію для відкриття літніх майданчиків після закінчення карантину та надзвичайної ситуації в країні [12].

Враховуючи запити бізнесу з боку держави була прийнята низка законодавчих та нормативних документів, серед яких Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19» [5], Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)»

[6], Постанова КМУ «Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020—2022 роки» [8], Постанова МОЗ "Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів в готелях на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)" [9] та інші.

Вищезазначеними документами передбачені наступні заходи державної допомоги:

- тимчасова заборона проведення органами державного нагляду (контролю) планових заходів із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, крім випадків, дозволених законом;

- мораторій на проведення податкових документальних та фактичних перевірок на період з 18.03.2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України, крім встановлених законодавством виключень;

- скасування нарахувань та плати за землю за встановлені законодавством періоди;

- звільнення фізичних осіб-підприємців, які провадять незалежну професійну діяльність від сплати ЄСВ за встановлені законодавством періоди;

- відстрочення погашення податкового боргу платників податків, що не перевищує встановлених нормами законодавства сум;

- скасування штрафних санкцій за: несвоєчасне подання звітності, передбаченої законодавством, до податкових органів; несвоєчасну сплату (несвоєчасне перерахування) єдиного внеску крім встановлених законодавством винятків; скасування нарахування пені з 01.03.2020 року по останній календарний день місяця (включно), в якому завершується дія карантину (при цьому нарахована, але не сплачена за цей період пеня підлягає списанню), крім порушень у сплаті ПДВ, акцизів і ренти;

- надання можливості отримання кредитів в межах державної програми доступних кредитів 5–7–9 % ;
- юридичний факт введення карантину належить до форс-мажорних обставин та інші [5, 6, 8, 9] .

Важливим елементом у подоланні негативних наслідків пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) є комунікація, налагодження прямого діалогу державних структур з суб'єктами готельно-ресторанного бізнесу. Органи державної влади та місцевого самоврядування повинні надавати вичерпну інформацію та проводити роз'яснення щодо обмежень та рекомендацій на період кризи, а у разі призупинення їхньої діяльності держава має частково компенсувати завдані збитки, наприклад, через цільову допомогу працівникам, як це робиться у країнах ЄС.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що впроваджені заходи державної підтримки, нажаль, переважно, ще не містять важелів позитивного впливу безпосередньо на підтримку або розвиток готельно-ресторанного бізнесу, а спрямовані переважно або на зменшення адміністративного навантаження, або на досягнення соціального ефекту. В умовах розповсюдження коронавірусної інфекції держава має обрати ту модель поведінки, яка з одного боку дозволить покращити епідемічну ситуацію, а з іншої - зможе запобігти глибокій економічній кризі та збанкрутінню вітчизняного готельного та ресторанного бізнесу.

Висновки. Криза, що виникла внаслідок пандемії COVID-19, стала своєрідним креш-тестом для суб'єктів готельно-ресторанної сфери та дала можливість переглянути позиціонування та ефективність бізнес-процесів. Ресторатори та готельєри були змушені вдосконалювати систему харчової безпеки, персональний захист співробітників, відвідувачів та відпочиваючих, обмежити чи припинити свою діяльність, внаслідок чого зіткнулися з доволі значними фінансовими втратами. Ключовим викликом для готелів та ресторанів стало пристосування до умов адаптивного карантину. Щоб вистояти у складних умовах, власники готельного та ресторанного бізнесу

максимально задіяли в свою діяльність інструменти віддаленого доступу - інтернет-технології та альтернативні online-сервіси, відкривати коворкінги у готелях, шукати нові форми співпраці, використовувати нові технології ведення бізнесу.

Актуальною є рекомендація щодо зменшення регуляторного тиску з боку держави на ресторанний і готельний бізнеси та вжиття заходів для посилення відповідальності за не дотримання карантинних обмежень учасників ринку.

Доцільним є розроблення нових електронних інструментів взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування, дозвільних та інших організацій з суб'єктами готельної та ресторанної сфери.

Для підтримки готельно-ресторанного бізнесу, державою були прийняті заходи, які можна поділити на такі основні групи: надання прямої фінансової підтримки; впровадження пільг і послаблень щодо сплати податків та обов'язкових платежів; надання пільг, спрямованих на збереження зайнятості працівників; консультаційна підтримка, спрямована на підтримку та розвиток підприємницької діяльності. В той же час, слід відзначити, що на відміну від міжнародної практики, де на підтримку бізнесу держави спрямовують на місця мільярди коштів, в Україні бракує системності в державній підтримці. Тому вкрай важливим і необхідним є вивчення та впровадження в Україні кращих світових практик антикризового менеджменту в досліджуваній сфері.

Важливим аспектом в умовах пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) стало налагодження тісної співпраці між органами державної влади і місцевого самоврядування та суб'єктами готельно-ресторанного бізнесу щодо розробки організаційно-економічних заходів подолання негативних економічних наслідків пандемії та сприяння розвитку їх підприємницької діяльності тощо. З цією метою доцільним залишається подальше поглиблене дослідження наріжних питань в даній сфері.

Список використаних джерел

1. Асоціація індустрії гостинності України. Офіційний сайт. URL: <http://aigu.org.ua/>.

2. Ассоциация гостиниц и ресторанов Украины. URL: <https://www.facebook.com/search/top/>

3. Берещак В. Огляд ринку готелів. Ексклюзив. 19.01.2000. URL: <https://thepage.ua/ua/exclusive/oglyadrinku-goteliv-sho-vidbuvayetsya-z-gotelyami-v-ukrayini>.

4. Всеукраїнська громадська організація «Асоціація малих готелів та апартаментів України». ВГО «АМГАУ». URL: <https://vkursi.pro/card/vho-amhau-35142910>.

5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби COVID-19» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text>

6. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» URL: [\[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text\]](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-20#Text)

7. Мазур С.А., Прилуцький А.М., Стан та перспективи розвитку готельно-ресторанної справи в Україні Електронне фахове видання «Ефективна економіка» № 2, 2019 URL: www.economy.nayka.com.ua

8. Постанова Кабінету Міністрів України «Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020—2022 роки» від 27 травня 2020 р. № 534 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text>

9. Постанова МОЗ "Про затвердження Тимчасових рекомендацій щодо

організації протиепідемічних заходів в готелях на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)" від 21.05.2020 № 22 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MN022827?an=10>

10. Прихід В. Наслідки карантину: чи вдасться врятувати ресторанний бізнес в Україні URL: <https://p.dw.com/p/3bZqs>.

11. Статистичний щорічник України за 2019 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

12. Як готельно-ресторанному бізнесу вижити на карантині – підсумки зустрічі з депутатами «Голосу». URL: <https://goloszmin.org/news/yak-gotelno-restorannomu-biznesu-vizhiti-na-karantini-pidsumki-zustrichi-z-deputatami-golosu>